

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 7 Issue 1, March 2023

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 20.01.2023

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 02.03.2023

DOI: 10.30692/sisad.1239943

ANTALYA’DA DENETİMLİ SERBESTLİK: KAMU HİZMETİ CEZASI ALTINDAKİ YÜKÜMLÜLERİN KENT DENEYİMLERİ*

Probation in Antalya: Urban Experiences of Convicts Under Community Service

Tuğçe TUNCA

Doktora Öğrencisi

Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı

ORCID ID: 0000-0003-2867-2282

totugce7@gmail.com

Gönül DEMEZ

Prof. Dr.

Akdeniz Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı

ORCID ID: 0000-0002-7418-7598

gonuldemez@akdeniz.edu.tr

Atf/Citation: Tuğçe Tunca & Gönül Demez (2023), “Antalya’da Denetimli Serbestlik: Kamu Hizmeti Cezası Altındaki Yükümlülerin Kent Deneyimleri”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7, S.1 Mart 2023 s.119-136.

Öz: Bu çalışma Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde “kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma yaptırımına” tabi olan 16 kadın 26 erkek yükümlü ile yapılan derinlemesine görüşme verilerine ilişkin bulguların tartışılmasını içermektedir. Denetimli serbestlik, suça yönelen bireyin toplumla bütünleşmesinin gözetildiği ve cezasını toplumsal hayat içinde deneyimlediği bir ceza uygulamasıdır. Çeşitli ceza yaptırımları ile suça yönelen bireyin rehabilitasyonu, toplumla bağının onarılması ve güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. “Kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma” diğer adıyla “kamu hizmeti” cezası da bir seçenek yaptırım olarak denetimli serbestlik

---

*Bu çalışma 2019-2022 tarihleri arasında “Hükümlülerin Anlatılarında Madde Bağımlılığının Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Mekânsal Dinamikleri başlıklı ve 218K151 numaralı 1001 Tübitak Projesinin ve bu kapsamda “Antalya’da Denetimli Serbestlik Altındaki Bireylerin Kentlilik Deneyimleri Bağlamında Gündelik Hayat Stratejileri” başlıklı Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Doktora programına bağlı ve devam etmekte olan doktora tezinin araştırma bulgularından hareketle yapılmıştır. Projeye desteklerinden dolayı TÜBİTAK’a teşekkür ederiz.

kapsamında yer almaktadır. Kamu hizmeti cezası, yükümlünün topluma verdiği zararı herhangi bir kamu kurumu veya kamu yararına çalışan özel bir kuruluştaki kamu yararı için ücretsiz çalışarak gidermesini ve bu yolla toplumla yeniden uyumlu hale gelmesini esas almaktadır. Denetimli serbestlik kapsamında kamu hizmeti yapan yükümlüler bir yandan ceza süreci devam ettiği için denetimde ama aynı zamanda rutin hayatlarını sürdürmeleri beklendiği için de özgür olma durumlarını deneyimledikleri bir tür sosyal eşiktedirler. Yükümlülük, kentsel mekânları kullanma bağlamında da ceza yaptırımlarından dolayı bireyi eşikte tutmaya devam etmektedir. Bu temel sorundan hareketle çalışma kapsamında yükümlülerin ceza yaptırımlarının etkisinde kentsel fırsatlara erişim ve kentle ilişkilene biçimlerine dair veriler kent hakkı ve eşik deneyimine ilişkin yaklaşımlar bağlamında tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Denetimli Serbestlik, Kamu Hizmeti Cezası, Kent Hakkı, Eşik Mekân, Müşterek Mekân.

Abstract: This study includes a discussion about the findings of in-depth interviews with convicted 16 female and 26 male doing “community service” in Antalya Probation Directorate. Probation is a punishment practice that he/she experiences his/her punishment in social life and in which the integration of the individual with the society who is inclined to crime is observed. “Community service” is also included in probation as an alternative sanction. Community service is based on the convict's compensation for the harm he/she has caused to the society by working unpaid for the public interest in any public institution or a private organization and in this way, he/she becomes reintegrated with the society. The Convicts who doing community service as a part of probation are on a kind of social threshold at which they experience state of being free, on one hand they are under control as the criminal process continues, on the other hand they are expected to continue their routine life. The conviction continues to keep the one on the threshold due to criminal sanctions in the context of using urban spaces. Moving from this main problem, data on the ways of accessing urban opportunities and form of interaction with the city under the influence of criminal sanctions are discussed in the context of approaches related to the right to the city and the threshold experience.

Keywords: Probation, Community Service, Right to the City, Threshold Space, Common Space.

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu denetimli serbestlik uygulaması altında “kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma” diğer adıyla “kamu hizmeti” cezası almış bireylerin gündelik hayatlarının geçtiği alan olan kentsel mekânları kullanma biçimleri ile ilişkili olarak ceza deneyimlerine odaklanmaktadır. Modern ceza hukukunun onarıcı adalet yaklaşımı doğrultusunda geliştirilen cezalandırma sistemleri, bir şekilde suça karışmış kişilerin toplumdan soyutlanarak ve kapatılarak cezalandırılması yerine toplum içinde kalarak cezalandırılmalarının uzun vadede toplum ve birey yararına olduğu bilgisinden hareket etmektedirler (Turhan ve Altıkat, 2016, s. 5). Suça karışanların denetim ve gözetim altında, toplumun bir parçası olarak rehabilite edilmelerini amaçlayan denetimli serbestlik uygulaması ve yaptırımları gündelik hayatın belirleyici bir uzamı olan kentsel mekânlarda ve kamusal alanlarda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla söz konusu bireyler serbest ama denetim altında oldukları için ne tam kapatılmış ne de tamamen özgür durumdadırlar. Aynı şekilde günlük rutinlerinde, kentsel ve kamusal alanları kullanırken hem hukuki hem de toplumsal kabul açısından belirlenmiş sınırlar içinde bir tür sosyal eşikle karşı karşıya kalabilmektedirler. Yükümlülük, günlük rutinlerin ceza yaptırımlarıyla uyumlu hale getirilmesini bir yandan da toplumsal kimliğe eklenen “suçlu” sıfatıyla başa çıkmayı gerektiren bir kategoridir. Bu durumda “suçlu” ve “cezasını tamamlamak üzere olan” bireyler söz konusu konumlarıyla da yine bir tür ara dönem yani sosyal eşiktedirler. Hapsetme gibi tam kapatma içeren cezalarda hükümlüler tamamen toplumdan soyutlanmış ve yeni bir dizi gündelik pratik içeren total kurumlarda denetim altında tutulurlar. Denetimli serbestlikte ise yükümlüler alışık oldukları mekânlarda ve alışık oldukları günlük rutinlerinde kalarak bir yandan da cezalarının gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirirler. Bu tanımlamalar ve sosyal konumlar söz konusu bireyler için, kentsel mekânları kullanma biçimleri ile kent hakkına ilişkin kavramları ceza deneyimlerinin gerçekleştiği gündelik yaşamlarıyla ilişkilendirerek tartışmayı zorunlu hale getirmektedir. Bu nedenle tüm bu alanları ilişkilendirerek sürdürülecek olan tartışma, yükümlülerin konumları gereği bir sosyal durumdan diğerine geçiş dönemini içeren arafta olma deneyimlerini dışarıda bırakmadan ilerlemek zorundadır. Bu bağlamda, çalışma özelinde denetimli serbestlik uygulaması altındaki bireylerin

gündelik rutinlerinin ve kentle ilişkilene biçimlerinin ceza yaptırımlarından nasıl etkilendiği sorusundan hareketle gerçekleştirilen saha araştırmasının bulguları tartışılmaktadır. Söz konusu araştırma Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde denetimli serbestlik altında kamu hizmeti cezasına tabi olan 16'sı kadın 26'sı erkek 42 yükümlü birey ile yapılan birebir ve derinlemesine görüşmeler ile enformel görüşme ve gözlemlerle oluşturulan nitel veriler sonucunda elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Saha araştırması süresince oluşturulan nitel veriler, katılımcıların suç ve ceza deneyimleri etkisinde yeniden şekillenen toplumsal konumlarını kentle ilişkilene biçimlerine odaklanarak görünür kılacak şekilde analiz edilmekte ve tartışılmaktadır.

Ceza almak, yükümlü bireylerin kent deneyimlerini şekillendiren temel unsurlardan biri olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte ceza almak, cezanın niteliğinden bağımsız olarak bireyin cezalandırılmadan önceki yaşamına ilişkin sosyal ve ekonomik açıdan kayıplar yaşayabileceği bir deneyim sürecidir. Bu kayıplar ceza yaptırımları doğrultusunda yükümlünün öğrenim, çalışma, sosyal güvence, barınma gibi kentsel fırsatlara erişmede zorlandığı ve sağlık, beslenme, temizlik, giyim gibi yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ekonomik desteğe ihtiyaç duyduğu alanlarda görünür olmaktadır. Temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için gerekli sosyal ve ekonomik desteğe ulaşamadığında bu durum yükümlü bireyde umutsuzluk, çaresizlik, yetersizlik, korku, kaygı, utanç gibi duygulara neden olabilmektedir. Bu duygular etkisinde yükümlü, aile ve yakın çevresiyle olan etkileşimlerden kaçınabilmekte veya bu etkileşim düzleminden dışlanabilmektedir. Bunların yanında cezanın sabıka kaydına işlenmesi önceki ekonomik etkinliklerin devam ettirilmesini güçleştirebilmektedir. Bu anlamda ceza deneyimi yükümlünün ceza yaptırımlarının gereklerini yerine getirdiği aynı zamanda da kaybettiklerinin etkileriyle başa çıkmak ve yaşamına devam edebilmek için kayıplarını telafi etmek zorunda olduğu bir süreç karşılık gelmektedir. Dolayısıyla aldığı ceza sonrasında birey hayatını yeniden inşa etmek, yakın çevresiyle ve toplumla olan bağlarını güçlendirmek veya yeniden oluşturmak gibi zorlu süreçleri deneyimlemektedir.

Denetimli serbestlik aşamasındaki yükümlüler için söz konusu zorlu sürecin deneyimlendiği uzam gündelik rutinlerini, sosyal etkileşimlerini, ilişki örüntülerini sürdürdükleri özel ve kamusal kent mekânlarıdır. Dolayısıyla modern döneme özgü bir cezalandırma sistemi olan denetimli serbestlik modern kentler ve mekânlarla ilişkilendirilerek irdelenmelidir. Modern toplumlar; kentler içerisinde farklı öykülerden, kültür örüntülerinden gelen insanların bir arada yaşadığı ve bu farklılıklar çerçevesinde içinde yaşayanların inşa ettiği oluşumlardır. Sakinlerinin ihtiyaçları doğrultusunda oluşan kentler zamanla kendini dışsal bir gerçeklik olarak yine sakinlerine dayatır (Park ve Burgess, 2016, s. 40). Bu anlamda kentlerin üretimi ve dolayısıyla da kentsel toplumsal mekânın üretimi aslında bütünsel bir mücadelenin ürünüdür. Bu mücadele ekseninde şekillenen modern kentler, kenti oluşturan tüm bileşenlerin ortak ürünüdür. Kenti bir mücadele ürünü olarak kabul eden ve bu mücadele ortamında şekillenen kent deneyimini kent hakkı, müşterek mekân ve eşik mekân gibi kavramlar üzerinden üzerinden tartışan Lefebvre (2012; 2014; 2016), Harvey (2015; 2016) ve Stavrides'ın (2018a; 2018b) yaklaşımları bu çalışmanın teorik zeminini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu kavramları engelliler, göçmenler, işsizler, suçlular gibi ötekileştirilen gruplar açısından ele almak, kentsel toplumsal mekânların üretimi aşamasında ayakta kalmak ve yaşama tutunmak için mücadele eden tüm bu toplumsal grupların görünürlüğü açısından önemli olacaktır.

Bu çalışmada ilk olarak katılımcıların kent deneyimlerinin yorumlanması aşamasında önemli olan kavramlar "Kent Hakkı Kavramı", "Kent Hakkından Müşterek Mekâna", "Müşterek Bir Kent Ortamı İçin Mekânsal ve Zamansal Eşiklerin Önemi" başlıkları altında tartışılmaktadır. "Saha Deneyimi ve Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü" başlığı altında denetimli serbestlik uygulaması ve kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma yaptırımlarının içeriklerine yer verilmektedir. Aynı zamanda saha araştırmasıyla ilgili süreçten bahsedilmektedir. Bununla birlikte araştırmanın sahası olan Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü işleyişi ve mekânsal konumu açısından tanıtılmaktadır. "Araştırma Bulguları Yöntem ve Tartışma" kısmında saha araştırması süresince oluşturulan nitel verilerin analiz

edilmesinde izlenen yaklaşımla ilgili bilgiler yer almaktadır. Yine bu başlık altında katılımcıların demografik özelliklerine istihdam, sosyal güvence, sosyal ve kültürel etkinlikler gibi kentsel fırsatlara erişimleri bağlamında yer verilmektedir. “Bulguların Kentsel Fırsatlara Erişim Bağlamında Değerlendirilmesi” başlığında katılımcıların ceza yaptırımları etkisinde kentle ilişkilene biçimleri tartışılmaktadır. “Sonuç” kısmında ise çalışma boyunca tartışılan kavramların ve bulguların genel bir değerlendirmesi yapılarak denetimli serbestlik uygulamasının işlevselliğini pekiştirecek önerilerden bahsedilmektedir.

Kent Hakkı Kavramı

Harvey (2016) modern endüstriyel kentlerin oluşumunu, “sermayenin kentleşmesi” olarak nitelendirir; bu nitelendirmeye göre modern kentler, kapitalist üretim tarzının yerleşmesi ve devamlılığı için gerekli koşulları sağlayacak şekilde gelişmiştir (s. 35). Bu nedenle kentsel fırsatlara erişimdeki eşitsizliği kapitalist üretim tarzı ekseninde dezavantajlı gruplar (yoksullar, işsizler, suçlular, bağımlılar, engelliler gibi) ve kentlerin çeperine itilmiş gruplar açısından yeniden düşünmek önem arz etmektedir. “Şehir sanayileşmeden önce de vardı” diyen Lefebvre (2016) sanayileşme sürecindeki kentleşme pratiklerinin modern toplumlara özgü bir kent toplumunu ortaya çıkardığından bahseder (s. 21). Lefebvre’e göre (2016) sanayileşme sürecinden önce “yapıt” özelliği taşıyan ve bu anlamda bir gerçekliği olan şehirler aynı zamanda kullanım değerine de sahiptir. Ancak sanayileşmeyle “ekonomik ve mali rasyonalite ile şehirdeki üretken olmayan yatırım arasında çatışmalar doğmaktadır.” (Hess, 2014, s. 13). Bu doğrultuda kullanım değerinden kopuk gelişen şehirler daha çok mübadele değeri taşıyan ve bir “ürün” gerçekliğine sahip kentler haline gelmiştir (Lefebvre, 2016 s. 22). Lefebvre (2016) modern kentleri anlatan “metalaşma” metaforuna benzer şekilde, modern kentlerin “yapıt (zenginliğin, bilginin, tekniğin, sanat eseri ve anıtların biriktiği toplumsal ve politik yaşam merkezleri)” değerinden çok “ürün (mübadele)” değeri taşıdığını belirtir (s. 22). Yapıt değerini kaybeden modern kentler birçok eşitsizliğin ve sosyal sorunun üretildiği merkezlere dönüşmektedir. Bu anlamda kullanım değerinden ziyade mübadele değeri sunan kentsel ortam giderek, toplumsal ihtiyaçların giderilebileceği kentsel mekânlardan yoksun hale gelmektedir (Lefebvre, 2016, s. 22). Lefebvre (2016) kentsel ortamın bu yöndeki değişimini “kent hakkı” kavramı ile gündeme getirir ve öncelikle kent toplumuna içkin ihtiyaçları tanımlar:

“... güvenlik ve serbestlik ihtiyacı, kesinlik ve macera ihtiyacı, çalışmanın ve oyunun örgütlenmesi ihtiyacı, öngörülebilirlik ve öngörülemezlik, birlik ve farklılık, inziva ve karşılaşma, mübadele ve yatırım, bağımsızlık (hatta yalnızlık) ve iletişim, aciliyet ve uzun vadeli perspektif ihtiyacı. İnsan enerjisini biriktirmeye ihtiyaç duyduğu kadar harcamaya, hatta oyun oynayarak israf etmeye de ihtiyaç duyar. İnsanın görmeye, işitmeye, dokunmaya, tatmaya ihtiyacı vardır ve bu alguları bir ‘dünya’da bir araya getirmeye ihtiyaç duyar.” (Lefebvre, 2016, s. 119).

Lefebvre (2016), burada dikkat çektiği toplumsal ihtiyaçların giderilebileceği kentsel mekânlardan ise; “nitelikli yerler”, “eşzamanlılık ve karşılaşma yerleri”, “mübadele, mübadele değerinden, ticaret ve kardan uzak kalabildiği yerler” olarak bahseder (s. 120). Bu doğrultuda Lefebvre (2016) kent hakkını “özgürlük hakkı, toplumsallık içinde bireyleşme hakkı, habitat ve mesken hakkı. Yapıt hakkı, katılım ve sahiplenme hakkı (mülkiyet hakkından belirgin biçimde farklıdır)” gibi çeşitli hakları kapsayan bir bağlamda tanımlar (s. 151). “Kentsel hayat ihtiyacı” kent toplumunun her bir üyesi için geçerli olsa da söz konusu ihtiyaçların giderilmesi ve karşılanabileceği kentsel alanlara erişim konularında birtakım eşitsizlikler gündeme gelmektedir. Sakinlerinin ihtiyaçlarını gideremediği bir kentsel ortamdaki deneyim, gündelik hayatın krizde olduğuna işaret eder (Harvey, 2015, s. 30). Buradan hareketle Lefebvre (2012) modern toplumların kent deneyimi için, “gündelik hayatın düşüşte” olduğu nitelendirmesini yapmaktadır (s. 14).

Lefebvre (2012; 2014; 2016) ve Harvey'in (2015; 2016) yaklaşımları doğrultusunda katılımcıların, ceza süresince kentle ilişkilendirilme biçimlerini kent hakkı kavramı üzerinden değerlendirdiğimizde kentsel fırsatların hangilerine ne kadar erişebildiklerini tartışmaya açmak önem kazanmaktadır. Katılımcıların kent içerisindeki toplumsal konumlarına ve mekânsal hareketlerine baktığımızda kentsel ortamın içerdiği eşitsizlikleri yoğun bir şekilde tecrübe ettikleri ve kent deneyimlerinin de eşitsizlik temelinde şekillendiği görülmektedir. Bulgulardan hareketle katılımcıların kentte ikamet ettiği mahalleler kent merkezine uzak ve suçla ilişkilendirilen bölgelere yakın bir konumdadır. Söz konusu katılımcılar denetim gördükleri müdürlüğe gidiş-dönüşlerde müdürlüğün kendi mahallelerine olan mekânsal uzaklığından dolayı birkaç vasıta değiştirmek zorunda kaldıklarını, bazen ise uzak mesafeye rağmen ulaşım masrafından kaçınmak için yürümeyi tercih ettiklerini sıklıkla vurgulamışlardır. Ceza süresince kamu hizmeti yaptıkları için ekonomik faaliyetlerini devam ettiremeyen katılımcılar ulaşım ücretinin kendilerine ciddi bir maliyet yarattığını ve bu nedenle geçinmekte zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Kentsel pratiklerle ilgili sorularda geçim sıkıntısı ön plana çıkarken söz konusu katılımcılar için kentin kullanımının ikamet ettikleri bölgeyle sınırlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kalıcı bir ikameti olmayan katılımcılar ceza süresince Denetimli Serbestlik Müdürlüğüne yakın pansiyonlarda veya hastane, cami bahçesi gibi açık kamusal alanlarda barındıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcılar için kent hakkını öncelikle barınmak ve geçinmek gibi temel ihtiyaçlar bağlamında gündeme getirmektedir.

Modern kentleri sosyolojik anlamda araştıran ilk çalışmaların bünyesinde yürütüldüğü Chicago Ekolü'nün kentlerin neden, nasıl büyüdülerini ve geliştiklerini cevaplarken benimsedikleri ekolojik yaklaşım katılımcıların mekânsal konum ve hareketliliklerini görünür kılmaya önem taşımaktadır. Ekolojik yaklaşımı günümüz modern kentlerini düşünerek yorumlayacak olursak kent ekolojisi; kentin merkez ve bu merkeze göre konumlanan fiziksel ve sosyal yapısını anlamaya imkân vermektedir. Kent ekolojisi doğrultusunda, kentin mekânsal olarak hiyerarşik yapılanmasının etkilerine baktığımızda katılımcıların barınma, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarla ilgili pratiklerini sınırlı alanlarda ve sınırlı imkanlar dahilinde sürdürdükleri görülmektedir. Bu anlamda katılımcıların mekânsal konumları kentin sunduğu fırsatlara erişmelerinde bir dezavantajlılığı da beraberinde getirmektedir (Demez, Tunca, Cankurtaran, 2018). Bulgulardan hareketle katılımcıların kentin çeperi kabul edilebilecek mahallelerde yaşadıklarını dolayısıyla suçluluğun kentin dezavantajlı ve merkez dışındaki bölgelerinde yoğunlaştığını ve bunun da kentsel anlamda belirli, kapalı ve damgalanmış bölgeler yarattığını söylememiz mümkün olmaktadır. Bu bölgesel kapanma katılımcıların kentle bütünleşmelerinin önünde hem fiziksel hem de sosyal bariyerler oluşturmaktadır. Aynı zamanda söz konusu bariyerler ve bölgesel kapanma kentle bütünleşmenin önünde engeller oluştururken katılımcıların kent deneyimlerinin bu anlamda kısır bir döngüde geliştiğini de göstermektedir. Kent merkezine uzak mesafelerde bulunan ve bölgesel olarak damgalanmış mahallelerin bireylerin kentle bütünleşmelerine etkisi Wacquant'ın (2012; 2013; 2015) çalışmalarında izlenebilmektedir. Bu tarz bölgeler bölgesel olarak damgalanmış olmalarının yanında buralarda gündelik hayat Wacquant'ın (2015) ifadesiyle "*çorak, kaotik ve kabadır.*" (s. 11). Katılımcıların gündelik hayatlarına ve kent mekânlarını kullanmalarına ilişkin söylemleri Wacquant'ın ifadesini bazı açılardan desteklemektedir.

Katılımcıların herhangi bir biçimde suç ile ilişkilendirilen kişiler olduğu düşünülse bile, suçla karışmadan önce ve cezasını çektikten sonraki yeniden sosyalleşme aşamasında da aynı sınırlı bölgelerde kapalı kalmaları suç tekrarı açısından da önemlidir. Çünkü farklı etkileşim ve ilişki biçimlerine tanık olmak, farklı mekânsal alanlara ulaşabilmek kapalı topluluklardaki olumsuz davranış kalıplarının pekişmesini yavaşlatacaktır. Suçla ilişkilendirilen bölgelerin suçu yeniden üretmesi ve pekiştirmesine örnek olarak Antalya'da özellikle madde kullanımı ve satışı gibi suçlarla anılan bir bölgeye (söz konusu bölgeyi yeniden damgalamamak için bölgenin açık ismi yazılmamıştır) ilişkin ifadeler önemlidir: "... " *yüzde yetmiş yüzde sekseni darmadağındır hani*

eşleri cezaevinde ailesi, çocuklar belki maddeye düşmüş genelde bu şekilde” (Kadın 1, Kişisel Görüşme, 31 Ocak 2020).

Başka bir katılımcı söz konusu bölgede madde bağımlılığının küçük yaşlarda başladığına dair iddiasına araştırmacının çok küçük yaşlarda bunun nasıl mümkün olduğuna dair itirazı üzerine: *“...” çocukları hep öyle abla” (Erkek 1, Kişisel Görüşme, 13 Kasım 2019) ifadeleriyle yanıt vererek bu durumun normal olduğunu ifade etmiştir.*

“...” gittim ordaki insanların haline baktım gerçekten yani bırakın orda yaşanmaz ya her tarafı mikrop dolu pislik dolu ya anlatılmaz milletin giyiniş tarzına o maddeyi bulmak için kendilerine öyle bi bakıyorlar ki Allah yardımcıları olsun kimseyi düşürmesin” (Erkek 4, Kişisel Görüşme, 21 Ocak 2020).

Bu anlatı ise kendisi de bağımlılıkla mücadele eden katılımcının damgalanmış ve suçla özdeşleştirilmiş bölgeye yönelik tanımlamaları ve yargısını içermektedir. Bu anlamda katılımcıların kent deneyimlerinde görünür olan gündelik hayatlarını, toplumsal hayata dahil olma pratikleriyle birlikte yorumlamak önem kazanmaktadır. Literatürde kentsel ayrışma, mekânsal bölünme, yerinden edinme gibi kavram ve olgular üzerinden tartışılan bu durum biraz önce de belirttiğimiz gibi bu çalışmada, kentin yapısal dinamiklerinin ürettiği eşitsizliklerin kent deneyimindeki görünümleri olan dezavantajlılıklarla birlikte ele alınmasını gerektirmektedir.

Ancak araştırma özelinde katılımcıların toplumsal konularının şekillenmesinde etkili olan dinamik öncelikle yükümlülüğün pekiştirdiği sosyal ve ekonomik dezavantajlılıklarla baş etme pratikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Lefebvre'in (2016) ve Harvey'in (2015) tartışmaya açtıkları kent hakkı kavramı katılımcıların hem kentsel yaşamda hem de toplumsal yaşamda tecrübe ettiklerini varsaydığımız çerpe de olma durumunun işaret ettiği fiziksel mesafeden ziyade sosyal mesafeye odaklanmamızın önemini göstermektedir. Bununla birlikte katılımcıların kent ortamında yükümlü kimliğiyle var olma biçimlerinde görünür olan ve bu durumu kendileri için bir avantaja dönüştürdükleri alan eylem biçimleridir. Söz konusu eylem biçimleri, katılımcıların mekânsal konularına hapsolmadıklarını ve hayatlarını bu doğrultuda sürdürmediklerini göstermektedir. Yükümlülerin kentte var olma pratiklerinde izledikleri yola baktığımızda bu pratiklerin yaratıcılığını ve içerdiği biricik anlamları görmekteyiz. Bu yüzden eylemler, içerdiği anlamları ortaya çıkarabilmek için yorumlanmaya muhtaç görünmektedir. Söz konusu eylemleri yorumlarken ise de Certeau'nun (2009) sıradan insanın gündelik hayatında eylerken ürettiği ve anlam yüklü olan pratiklere ilişkin tanımlaması izlenmektedir. de Certeau (2009) anlam yüklü olan bu eylemleri taktik olarak tanımlamaktadır ve güç ilişkileri bağlamında güçlü olanın stratejilerine zayıf olanın taktiksel eylemlerle verdiği karşılıkları bir üretim süreci olarak nitelendirmektedir (s. 109). de Certeau'nun bahsettiği üretim süreci somut nesnelere ziyade sıradan insanın eylerken ürettiği anlamlara karşılık gelmektedir. Söz konusu anlamların izlenebileceği yer ise de Certeau'nun (2009) *“anonim üreticiler”* olarak adlandırdığı sıradan insanın taktikleridir (s. 110).

Saha bulgularından hareketle katılımcıların söylemlerine bakarak kentsel toplumsal mekânların toplumun her kesiminde olduğu gibi dezavantajlı gruplar için de ayrıca önemli sosyalleşme ve kimliklenme alanları olduğu iddia edilebilir:

“...mahalledeki kahvehaneye giderim otururuz arkadaşlarla sohbet, muhabbet öyle bir bakmışsın akşam olmuş. ...en çok evimin civarındaki kahvede öyle orada takılıyorum” (Erkek 5, Kişisel Görüşme, 21 Ocak 2020).

“Komşularla beraber oturuyoruz, sohbet ediyoruz çay içiyoruz, çağırıyorlar yemek veriyorlar. ...hani dışarıda evlerinin önünde, dış caddede ne işin olacak. ...arabamız yok yol paramız yok araban olacak ki sepetine yemeğini kaşığına çatalını bardağını katasın sepetini arabana alıp gidersin ama zenginlerin işi bizim işimiz değil ki o, hiç getmedim ne denize ne şeye sevmiyom ben denizi sokak gezmesi sevmiyom.

...çayın olduğu parklarda oturuyoruz çay may içiyoz arkadaşlarlan Konyaaltı'na monyaaltına gitmeyi sevmiyom. Ha parklarda komşularlan akşam gelene kadar oturuyoruz gidiyoz şimdi pazarda fazla sebze mebzze dökülüyo ya geceleri gidiyom onlardan topluyom domates, biber topluyom, yeşili yiyorom topluyorum yiyorom çoluk çocuk napayım başka.” (Kadın 2, Kişisel Görüşme, 20 Ocak 2020).

Özellikle yoksul bölgelerde yakın kamusal mekânlar (parklar, kahvehane gibi) bölge sakinlerinin zamanlarını geçirdikleri, tanıdıklar arasında ve ekonomik olarak uygun, kendilerini rahat hissedebilecekleri konumlarıyla kısıtlı sosyalleşme mekânlarıdır. Bu mekânlar imkanları sınırlı gruplar için hayati önemdedir. Bununla birlikte kadın katılımcının semt pazarından artanları toplayarak mutfak ihtiyacını karşıladığını paylaştığı ifadeler bölgenin karakteristiğini yansıtan olumsuzlukların yanında bireysel yoksunlukları da görünür kılmaktadır.

Bir sonraki başlıklarda Harvey (2015) ve Stavrides’in (2018a; 2018b) kentte müşterek alanlar yaratılmasının önemi konusundaki değerlendirmeleri ve Stavrides’in (2018a) bu doğrultuda eşik mekânların oluşturulmasıyla kentin yeniden nasıl tahayyül ve tecrübe edilebileceğine yine her üç düşünürün kentsel ortamın nasıl daha özgür ve eşit bir şekilde deneyimlenen bir mekân olarak inşa edilebileceğine dair yaklaşımları izinde, katılımcıların kent deneyimlerini eleştirdikleri, sorguladıkları ve bunu gündeme getirdikleri söylemler değerlendirilmektedir. Stavrides’in (2018a; 2018b) kente müşterek mekân ve eşik mekân kavramları doğrultusundaki yaklaşımları ise sorgulamamızı denetimli serbestliği bir kent mekânı olarak tartışabileceğimiz bir boyuta taşımaktadır. Katılımcıların kendi kent deneyimlerini sorguladıkları ve gündeme getirdikleri ortam, nitel veriler kapsamında denetimli serbestlik kurumudur. Nitel verilerin içerdiği söylemleri, katılımcılar denetimli serbestlik uygulaması altında kamu hizmeti yaptıkları “süreç”te” ve “mekân”da üretmektedirler. Katılımcıların kent deneyimlerini eleştirel bir şekilde gündeme getirdikleri söylemler, onların başvurdukları deneyim kalıpları ve taktikleri görünür kılmak ve tartışabilmek için önem taşımaktadır. Kent deneyimi bu bağlamda katılımcıların anlatılarında yer verdikleri, Antalya kentini kullanma ve tecrübe etme pratikleri ile kamu hizmeti yaptıkları süreçte denetimli serbestlik kurumunu mekânsal açıdan kullanma ve burada ürettikleri anlam ve taktiklere ve bunların gündelik hayatlarındaki görünümüne odaklanarak analiz edilmektedir. Denetimli serbestlik uygulaması altında kamu hizmeti yaparken katılımcıların, kent deneyimlerinin niteliğine ilişkin bir sorgulama içerisinde oldukları ve bunu birbirleriyle ve araştırmacılarla paylaştıkları gözlemlenmiştir. Bu anlamda denetimli serbestlik, katılımcıların kendi toplumsal konumları üzerine düşündükleri, düşüncelerini paylaştıkları ve çözüm arayışında oldukları bir eşik mekân niteliği taşımaktadır.

Çalışmanın buraya kadar olan kısmında modern kentlerin, sakinlerine eşit ve nitelikli bir ortam sunmadığı, kentsel fırsatlara erişimin de yine herkes için eşit koşullarda gerçekleşmediğine ilişkin tartışmalara yer verilmiştir. Bu anlamda çalışma özelinde kent deneyimi, kentte var olma mücadelesini içeren bir kavram olarak tartışılmaktadır. Katılımcıların kent deneyimleri yükümlülük sürecinden etkilenmektedir dolayısıyla kentte var olma mücadelesi, katılımcılar için farklı eşitsizlik biçimlerini içermektedir. Diğer taraftan verilerden hareketle, katılımcıların ceza süresince deneyimledikleri etkileşim pratiklerinin onlara söz konusu eşitsizliklerle baş etme konusunda alan açtığı görünmektedir.

Kent Hakkından Müşterek Mekâna

“...ne biliyim yani her konuda bizden üstün yani hızlı bir şehir” (Erkek 5, Kişisel Görüşme, 21 Ocak 2020).

Kente dair duygularını içeren yukarıdaki ifadelerde katılımcı aynı zamanda kentin hızından çekindiğini, kendini güvensiz ve yetersiz hissettiğini anlatmaya çabalamaktadır. Harvey (2015, s. 32) kent deneyimleri bağlamında gündelik hayatları güçleşen toplumsal grupların sokaklardan başlattıkları ve kentsel toplumsal hareketlere dönüşerek büyüyüp yayılan hak taleplerini odağına alarak kent hakkı kavramını; kenti, içerisinde yaşayanların istekleri doğrultusunda

“gönüllerince” yeniden inşa etme hakkı olarak tartışmaya açar (s. 44). Bu anlamda Harvey (2015) kent hakkı kavramını, kentsel eşitsizlikler ve bu eşitsizlikler karşısındaki hak mücadeleleri çerçevesinde gündeme getirirken kentleşme sürecinde, politik ve ekonomik güçlerin etkisi karşısında, kentte yaşayan aktörlerin rol oynaması gerektiğinin önemini de vurgular (s. 45). Harvey (2015) bu yaklaşımıyla kente ilişkin yitirilmiş olduğunu düşündüğü ve kentlerin aslında içerdiği farklılıklar üzerinde temellenen “müşterek” bir mekânsal olgu olduğunu tartışmaya açar (s. 117). Kentler, politik ve ekonomik örgütlenme biçimi ve bunların yeniden üretilmesi doğrultusunda otoritelerce yaratılan müşterek alanları içerse de Harvey’in (2015) belirttiği gibi kentliler, bu müşterek alanlar için mücadele vermek zorundadırlar (s. 124). Harvey (2015) modern kentlerin, içerisinde yaşayanlara müşterek bir ortam sağlayamadığına ilişkin olarak sokakların dönüşümünü örnek verir; çocukların bir zamanlar özgürce oyun oynayabildiği sokaklar, otomobilin sahneye çıkmasıyla müşterek bir alan olma niteliğini kaybetmeye yüz tutmaktadır (s. 126). Lefebvre’in de (2016) ortaya koyduğu üzere müşterek bir kentsel alanın sakinlerine her birinin eşit bir şekilde erişebileceği ve ihtiyaçlarını giderebileceği, mübadele değerinden kullanıma değerinin ön planda olduğu bir ortam sunması gerekmektedir. Ancak kent mekânları sakinleri için ortak alanlar ve hizmetler içerse de bu alanlara erişim ve hizmetlerin dağılımı neoliberal siyaset tarafından sermayenin akışı ve dolaşımı gözetilerek kısıtlanmaktadır (Harvey, 2015, s. 125). Dolayısıyla kent mekânlarının müşterek alan niteliği taşıması, kentli aktörlerin hak, talep ve mücadeleleri doğrultusunda geliştirdikleri pratikleri, ilişkileri ve örgütlenmeleri ile mümkün olacaktır (Harvey, 2015, s. 125). Böylelikle Harvey (2015) müşterek alan tanımlamasıyla, kent hakkı kavramının bağlamını, kentin içinde yaşayanlarca yeniden inşa edilme hakkı boyutuna taşır ve kavramın kentin dezavantajlıları için taşıdığı potansiyeli ortaya çıkarır. Stavrides (2018b) benzer bir çabayı, mekânın toplumsal ilişki ve pratiklerle şekillenen bir olgu olduğunu vurgulayarak; “müşterekleşme” ile kentlerin yeniden inşa edilebileceğini tartışarak göstermektedir. Stavrides’a göre (2018b): “*Müşterek mekân, müşterekleşme pratikleri aracılığıyla oluşur ve belirli müşterekleşme biçimlerinin ürünüdür ama aynı zamanda da müşterekleşmenin öznelere ve de müşterekleşme pratiklerini biçimlendirir.*” (s. 245).

Stavrides’in ifadesinden mekânın toplumsal bir inşa olmasının yanında içindekileri biçimlendiren bir unsur olduğunu da anlamaktayız. Stavrides (2018b), mekânın söz konusu etkisini yapılandırılmış bir ilişkiler sistemi olmasıyla açıklar (s. 245). Bu anlamda mekân, toplumsal pratiklerle ve ilişkilerle inşa edilen aynı zamanda da bu pratikleri ve ilişkileri biçimlendiren, onlara yön veren bir olgudur. Stavrides’a göre (2018b) mekân bu yönüyle özgürleştirici fırsatlar içermektedir ve müşterekleşme de “*mekân paylaşmanın ve mekân-aracılığıyla-paylaşmanın mümkün biçimlerini*” deneyimlemeye imkan tanımaktadır (s. 20). “*Mekân-müşterekleşmesi, bu açıdan, bir kaynak ya da bir kıymet olarak düşünülen mekânın salt paylaşımı değil, paylaşmanın özgürleştirici imkanlarının izini süren bir dizi pratik ve keşfedici tahayyüldür.*” (Stavrides, 2018b, s. 20). Müşterekleşme deneyimleri hem benliği bununla birlikte kişisel kimlikleri ve özelemleri hem de farklılıkları anlamının yeni biçimlerini keşfetmeye zemin sağlar (Stavrides, 2018b, s. 247). Dolayısıyla müşterek mekânlar ve müşterekleşme deneyimleri ile kapitalist sistemin etkisinde olan kentsel ortam aşılabilecek ve yeniden inşa edilebilecektir (Stavrides, 2018b, s. 251). Stavrides, (2018b) bunun için kapitalizmin koşullarında müşterek mekânlar üreten bireysel (göçmenlerin ve sokak satıcılarının kentsel ortamda var olma mücadeleleri) ve kolektif (hak ve talep odaklı kent protestoları ve kent hareketleri) pratiklere dikkat vermek gerektiğini belirtmektedir (s. 248).

Müşterek Bir Kent Ortamı İçin Mekânsal ve Zamansal Eşiklerin Önemi

Bireysel veya kolektif olarak gerçekleştirilen kent mekânlarındaki var olma pratikleri kent içindeki “ötekiliğin adacıları”nda yani aslında “özgürleşme mekânları”nda gerçekleşmektedir (Stavrides, 2018a, s. 11). “*İnsanlar mekânı yalnızca tecrübe etmez, aynı zamanda onun aracılığıyla düşünür ve hayal kurarlar*” (Stavrides, 2018a, s. 11) diyen Stavrides mekânın özgürleşme süreçleriyle bağlantılı bir olgu olduğunu belirtir. Bununla birlikte özgürleşme

süreçleri, özgürleşme mekânlarında; mekânsal ve zamansal “eşik”lerde; yani ötekiliğin adacıklarında gerçekleşen bir “ötekilik deneyimi”dir. Dolayısıyla özgürleşme mekânları somut mekânlara değil ötekilik deneyiminin gerçekleştiği soyut zamansallıklar ve mekânsallıklara; eşiklere referans vermektedir (Stavrides, 2018a, s. 11). Stavrides (2018a) “eşik” ve “eşik mekân” kavramlarını müşterekleşme pratiklerine imkan veren deneyimler bağlamında tartışmaya açar; “*mücadele zarfında tecrübe edilen farklı bir hayatın fragmanları, eşik vasfına sahip mekânlarda ve zamanlarda şekillenir.*” (s. 12). Bu mücadele, eşitsizliklerle örülü kentsel ortamda var olma mücadelesidir ve yukarıda sözü geçen bireysel ve kolektif pratikleri içermektedir. Bu anlamda söz konusu pratikleri içeren mücadele bir ötekilik deneyimidir ancak Stavrides (2018a) ötekiliği bir durum değil ilişki biçimlerini de içeren bir süreç olarak düşünmek gerektiğini belirtir (s. 12). Bu sayede ötekiliğin özgürleştirici bir potansiyele sahip olduğu kavranabilecektir:

“İnsanlar ötekilikle gündelik karşılaşmaları içinde ara alanların, yani eşiklerin yaratılmasına dayalı bir müzakere sanatı geliştirir. Özgürleştirici değişim dönemlerinde kolektif bir biçimde azami sınırlarına kadar hayata geçirilen şey işte bu sanattır. Eşikler kentini, özgürleştirici bir gelecek yaratmayı amaçlayan çabalarla her birleştirildiğinde ortaya çıkan bu tür bir kolektif sanatın eseri olarak düşünülebilir.” (Stavrides, 2018a, s. 12-13).

Stavrides’in burada vurguladığı üzere ötekilikle gündelik karşılaşmaların müzakereye dayalı olması, eşiklerin yaratılmasına zemin sağlarken, eşik deneyimine içkin dönüştürücü nitelikleri de ortaya çıkarır. Stavrides (2018a), ötekilikle olan gündelik karşılaşmalarda bir müzakere geliştiriliyorsa bunun bir eşik deneyimi olduğunu söylemektedir: “*Her geçit bir eşik deneyiminin koşullarını yaratır ki bu deneyim de esasen önceki kimliğin askıya alınması ve yeni bir kimlik için hazırlıktır.*” (s. 18). Eşikte olmak kimliksizlikte geçici olarak bulunmak anlamına gelirken özgürleşme, kimliksizlik değil oluşum halindeki kimlikler arası müzakere araçlarının tesis edilmesi olarak düşünülmelidir (Stavrides, 2018a, s. 228). O halde eşiklerin dönüştürücü yönünün ortaya çıkması için ötekiliğe nasıl yaklaşıldığı da önemlidir: “*Eşik deneyiminde saklı bilgelik, ötekiliğe ancak kimlik sınırlarının açılması yoluyla, deyim yerindeyse, kuşkuyla, müphemliğe ve melezliğe dayalı aracı bölgeler, müzakere edilebilir değer bölgeleri oluşturularak yaklaşılabilirliğinin fark edilmesinde yatar.*” (Stavrides, 2018a, s. 19). Bu çalışma bağlamında denetimli serbestlik aşamasının yükümlüler için bir geçiş dönemi bir anlamda da bir eşik deneyimi olduğu düşünülebilir. Kamu hizmeti süresince, eski kimliği olan suçlu konumundan cezasını çekmek suretiyle sıyrılmaya çalışan birey aynı zamanda eski kimliğinin dayattığı konumdan yeni kimliğinin sağlayacağı konuma geçişin provasını da yapmaktadır. Dolayısıyla suçlu kimliğinden sıyrılırken; yeni kimliğiyle yeniden sosyalleşirken gözetim altındadır ve bazı desteklerle bu geçiş süreci hem kontrol edilir hem de desteklenir. Yükümlüye verilen bu süreç; kimlikleri arasındaki müzakere süreçlerini içermektedir.

Eşik deneyimi gündelik hayattaki karşılaşmalarda farklılıkların dışlanmadığı, asimile edilmediği, görmezden gelinmediği ve Stavrides’in müzakere sanatı şeklinde ifade ettiği gibi kabul edilerek korunduğu bir kentsel ortamda gerçekleşebilmektedir. Böylece eşik deneyimiyle, kentsel ortam müşterek mekânların inşa edilebildiği bir eşikler kenti niteliği taşıyacaktır. Stavrides (2018a, 2018b), daha özgür bu yönüyle de eşitsizliklerin giderilebileceği bir kentsel ortam için ara zamansallıklar ve mekânsallıklardaki yani eşiklerdeki toplumsal ilişki biçimlerinin keşfedilip tartışmaya açılmasının önemli olduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede eski yükümlülerin toplumsal anlamda içermelerini sağlayacak müşterek mekânlara örnek olarak özellikle kent merkezlerinde bulunan “Denetimli Serbestlik Müdürlüklerini” gündeme getirmek gereklidir. Genel olarak kentin çeperlerinde yaşayan ve belli bölgelerde kapalı kalan suç ile ilişkilendirilen bölgelerin sakinleri olan suçla karışmış kişilerin, denetimli serbestlik aşamasında kentin merkezine gelmeleri, kentin kullanım hakkını deneyimlemeleri ve sosyal rehabilitasyonunun sağlanmasıyla toplumsal bütünleşmeye katkı sunması amaçlanmaktadır. Zira kapatma tarzı cezalandırmanın örneği olan hapishaneler çoğunlukla kentlerin uzak

bölgelerine inşa edilmektedir. Önceki dönemlerin ürünü olan kapatmaya dayalı bu cezalandırma sisteminde hükümlüler toplumun geri kalanından soyutlanarak kendi gibi olanlarla birlikte total kurumlara kapatılmakta ve uzaklaştırılmaktadır. Denetimli serbestlik gibi ceza sürecinin bireyin mevcut yaşamından koparılmadan işletildiği uygulamalarda ise her ne kadar yükümlünün toplumsal hayata katılımı hedeflense de yükümlünün toplumsal konumundan kaynaklanan sosyal ve ekonomik dezavantajlılıklar kentin kullanım hakkı konusundaki eşitsizlikleri görünür kılmaktadır. Katılımcılar denetimli serbestliği “*Cezaevine girmektense diyoz geliyoz işte*” (Kadın 3, Kişisel Görüşme, 20 Ocak 2020) gibi ifadelerle cezaevinde olmaya tercih ettiklerini belirtse de kamu hizmeti için her gün müdürlüğe gelip gitmenin çeşitli zorlukları da beraberinde getirdiğini vurgulamaktadırlar.

“Bir buçukta geliyoruz beş buçukta çıkıyoruz, herhangi bi iş yapamıyoruz hani maddi manevi her türlü sıkıntıya giriyoruz ben şahsen mesela üç buçuk sene yattım çıktım, çıktığıma bin pişman oldum cezaevinde daha rahattım, gel gitimiz sıkıntı. ...şimdi ee çalışmadığımız için ister istemez maddiyatta sıkıntı çekiyoz yani yeri geliyor ben ve arkadaşlarım kendim için söylemiyom çoğu arkadaşım yayan gidip geliyoz.” (Erkek 6, Kişisel Görüşme, 21 Ocak 2020).

Bu anlatıda da katılımcının vurguladığı üzere sosyal ve ekonomik dezavantajlılıkların, denetimli serbestlik uygulamasının yükümlülere ilişkin toplumsal hayata katılım ve toplumsal bütünleşme gibi hedeflerinin önünde bir engel olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Diğer yandan Stavrides’ın (2018a, 2018b) önemini vurguladığı, zamansal ve mekânsal eşiklerin keşfi ile ilgili bir çaba bu çalışma kapsamında denetimli serbestlik aşamasındaki kamu hizmeti cezası alan yükümlülerin deneyimleri özelinde gösterilmektedir. Müşterek ve eşik mekân kavramları doğrultusunda denetimli serbestlik sürecini ele alırsak, birey bir yandan cezası devam ettiği için denetimde ama aynı zamanda rutin hayatını sürdürmesi beklendiği için de özgür olma durumlarını deneyimlediği bir tür sosyal eşiktir. Bu durum kentsel mekânları kullanma bağlamında da konumundan dolayı bireyi eşikte tutmaya devam etmektedir. Bu temel sorundan hareketle araştırma verilerini yukarıdaki kavramsal ve kuramsal çerçevede doğrultusunda tartışmaya açmak uygun olacaktır. Öncesinde ise araştırma sahasına ve metodolojisine ilişkin tanımlayıcı bilgilere yer verilecektir.

Saha Deneyimi ve Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü

Denetimli serbestlik suça yönelen bireyin cezasını toplum içerisinde çeşitli denetim ve takip uygulamaları doğrultusunda deneyimlediği bir ceza sistemidir. Denetimli serbestlik kapsamında denetim ve takip uygulamalarının yanında bireysel görüşme, grup çalışması, seminer gibi rehberlik, eğitim ve iyileştirme programları da yer almaktadır. Bu sayede yükümlülerin toplumla zayıflayan bağlarının güçlendirilerek rehabilitasyonu ve toplumla yeniden bütünleşmeleri amaçlanmaktadır. Denetimli serbestlik içerisinde yer alan ve bir seçenek yaptırım olan kamu hizmeti cezası ise yükümlünün topluma verdiği zararı herhangi bir kamu kurumu veya kamu yararına çalışan özel bir kuruluşta kamu yararı için ücretsiz çalışarak gidermesini ve bu yolla toplumla yeniden uyumlu hale gelmesini esas almaktadır. Denetimli serbestlik yönetmeliğine göre kamu hizmeti cezasıyla; yükümlünün “*kurallara uyma becerisi ve çalışma disiplini kazanması, başkalarının haklarına saygı göstermesi, zamanı planlaması, bir meslek edinerek kendi işini kurması veya bir iş edinmesi*” amaçlanır (Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, 2021). Bu çerçevede denetimli serbestlik altında olan yükümlüler cezalarının tamamını veya kalan kısmını toplum içinde gündelik hayatlarından kopmadan tamamlama aşamasındadırlar. Dolayısıyla bir yandan cezaya ilişkin yükümlülükler ve sorumluluklar söz konusuken diğer yandan yükümlüler gündelik rutinlerini sürdürmek ve yeniden organize etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durum yükümlü kimliğiyle kentsel mekânları kullanma; çalışma, istihdam ilişkileri, eğlenme vb. kamusal haklarla ilgili pratiklerin yanında özel yaşama dair pratiklerin de yeniden organize edilmesini gündeme getirmektedir.

Çalışma kapsamında söz konusu alanda yapılan nitel bir araştırmanın ilgili verilerinden hareketle bir müşterek mekân olarak kente ilişkin yaklaşımları “kent hakkı” ve “eşik mekân” kavramları bağlamında yorumlamak amaçlanmaktadır. Söz konusu araştırma 2019-2022 tarihleri arasında “Hükümlülerin Anlatılarında Madde Bağımlılığının Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Mekânsal Dinamikleri”¹ isimli projenin saha araştırması aşamasında ve Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde kamu hizmeti cezası altında çalışan bireylerle gerçekleştirilen derinlemesine görüşme verilerinin çıktılarına dayanmaktadır. Niteliksel yöntemin benimsendiği saha araştırması kapsamında teorik örneklem yoluyla seçilen ve kamu hizmeti cezası alan 16 kadın 26 erkek yükümlü bireye ulaşılmıştır. Söz konusu bireylerle araştırmanın sahası olan Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde yarı-yapılandırılmış soru formu eşliğinde derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanarak görüşülmüştür. Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Türkiye’deki ilk örneklerden biridir ve pilot bölge statüsünde hizmet vermeye başlamıştır. Antalya bir turizm kenti olmakla birlikte Türkiye’nin önemli büyük kentlerinden biridir. Kentin hızla büyümesi, gelişim sürecinden itibaren günümüzde de artarak devam eden iç ve dış göçlerden etkilenerek gerçekleşmiştir. Kentler, ekonomik ve toplumsal gereksinimlerin karşılandığı yerlerdir fakat bünyesinde birçok sorunu da barındırmaktadır (Harris ve Ullman, 2002, s. 56). Dolayısıyla hızlı gelişim sürecinde Antalya’da kente özgü suç ve suça yönelme durumlarının oluşması kaçınılmazdır. Bununla birlikte kentlerin hızlı gelişimi ve dönüşümü kentteki yaşamı ve kentlilik deneyimini de etkilemektedir (Wirth, 2002, s. 82). Bu nedenle de denetimli serbestlik altındaki bireylerin kentle olan ilişkilerinin araştırılması önem kazanmaktadır. Buradan hareketle saha araştırmasının gerçekleştirildiği mekânın fiziki niteliklerinden ve katılımcıların çeşitli pratiklerine tanıklık edilen zaman aralığından bahsetmek yerinde olacaktır.

Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü binası Antalya kentinin eski adliye binasıdır. Müdürlük çeşitli kamu kurumlarına ve kentin ana merkezine fiziki mesafe açısından yakın bir konumda bulunmaktadır. Saha araştırmasının gerçekleştirildiği dönemde müdürlük binasının bir kısmında çeşitli davaların görüldüğü adliyeye ait birimler de hizmet vermektedir. Bina, görece geniş bir dış alana sahiptir ve bu alanın bir kısmında sadece görevlilerin kullandığı ancak kamu hizmeti yapan yükümlülerin de çeşitli işlerde -giriş/çıkışların takibi, düzenleme, temizlik ve bakım- çalıştırıldığı bir otopark bulunmaktadır. Yine binanın dış alanındaki bahçede herkesin kullanımına açık ancak açık cezaevi yükümlülerinin çalıştırıldığı bir kantin ve oto yıkama servisi bulunmaktadır. Kantin, kamu hizmeti yapan yükümlülerin serbest zamanlarında sıkça vakit geçirdikleri hem çeşitli ihtiyaçlarını giderdikleri hem de birbirleriyle etkileşimde buldukları bu yönüyle de bu çalışma için önem taşıyan bir mekândır. Kantin ve bahçedeki oturma alanları, mesai başlangıçlarından önce ve dinlenme sürelerinde personel ve yükümlülerle birlikte müdürlüğe işlerini halletmek için gelenlerin de vakit geçirdiği yerlerdir ve bu bakımdan farklı statüden bireylere karşılaşma ve buluşma imkânı sunmaktadır.

Müdürlük binasının içindeki alanda ise denetimli serbestlik uzmanları tarafından kullanılan ofisler, grup çalışmaları ve seminerlerin gerçekleştirildiği toplantı salonları ve bir adet yemekhane bulunmaktadır. Bununla birlikte binanın içindeki ve dışındaki alanların temizlik, düzenleme (ofislerdeki çeşitli basit dosya düzenleme işleri) ve bakım (binanın iç ve dış alanlarındaki tamir ve onarım işlemleri) işlerinin bir bölümü kamu hizmeti yapan yükümlüler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Müdürlükteki mesai (çalışmanın yapıldığı dönemde) hem personel hem de yükümlüler için sabah 08:30-12:00 ve 13:00-17:00 olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Ancak kamu hizmeti yapan yükümlülerin bu aralıklar dışında da 15 dakika veya günün yoğunluğuna göre uzayabilen dinlenme süreleri bulunmaktadır. Genel olarak mesai ve dinlenme süreleri her yükümlünün denetim planına uygun olarak belirlenmekte ve gün içindeki çalışma grupları bu doğrultuda oluşturulmaktadır. Yine çalışma grupları bina içindeki yapılması gereken iş

¹ 218K151 numaralı 1001 Tübitak Projesi.

ihtiyacına göre oluşturulurken her grubun başında gruptan sorumlu bir personel bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli kamu kurumlarının ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda, işin niteliği ve yükümlülerin becerilerine göre müdürlükteki yükümlülerden oluşturulan çalışma grupları süreli işlerde çalıştırılmak üzere müdürlük dışında farklı yerlere de götürülebilmektedirler. Dolayısıyla kamu hizmeti yaptırımı kapsamında yükümlüler, çeşitli kamu kurumlarının hizmet verdiği bina sınırlarında veya açık kamusal alanlarda çalıştırılabilmektedirler. Saha süresince, katılımcılardan bazılarının görev yerlerinin kendi talepleri veya kurum dışından gelen ihtiyaç doğrultusunda değiştirildiğine tanıklık edilmiştir. Ancak, bu çalışma kapsamındaki derinlemesine görüşmeler, araştırmanın katılımcıları olan yükümlülerle Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü binasında çalıştıkları süreçte gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Bulguları Yöntem ve Tartışma

Çalışma Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde yükümlü olan 42 (16 kadın 26 erkek) bireyle yapılan görüşme verilerine dayanmaktadır. Birebir ve yüzyüze yapılan derinlemesine görüşmeler ve araştırma süresince gerçekleştirilen enformel gözlemler sonucu oluşturulan nitel veriler fenomenolojik desen ile yorumlanmıştır. Katılımcıların anlatılarından hareketle elde edilen veriler çözümlenmiş, kodlanmış ve temalar eşliğinde kategorize edilerek analiz edilmiştir. Bu çalışmada söz konusu araştırmanın bulgularının sadece konu ile ilgili temaları ele alınmıştır. Dolayısıyla nitel verilerin yorumlanması aşamasında katılımcıların kamu hizmeti cezası altında çalıştıkları süre boyunca kentle ilişkilene deneyimlerinin ve gündelik rutinlerinin ceza yaptırımlarından nasıl etkilendiğini kendi anlam dünyaları ve deneyimleme biçimleri üzerinden ortaya çıkarmak bu çalışma kapsamında amaçlanmıştır.

Katılımcıların demografik bilgilerinin bu çerçevede tartışılması kentle ilişkilene deneyimi, gündelik rutinleri ve bu rutinlerin suçlu kimliği ve ceza sürecinden nasıl etkilendiğini irdelemek açısından önemlidir. Katılımcıların yaşları 18-60 yaş aralığında değişmektedir. 42 katılımcıdan 6'sı kadın (3'ü evli, 2'si dul, 1'i boşanmış) 1'i erkek (evli) 7 katılımcı hiç öğrenim görmemiştir. Öğrenim düzeyinin ilkökul olduğunu söyleyen 2'si kadın (1'i dul, 1'i boşanmış), 7'si erkek (4'ü bekar, 2'si evli) 9 katılımcı bulunmaktadır. Ancak bu katılımcılardan yalnızca 2'si 5 yıllık temel ilkökul öğrenimini tamamladıklarını ifade etmişlerdir. Okula gönderilmeyen ya da okula yalnızca okuma-yazma öğrenecek kadar devam edebilmiş katılımcılardan kadınlar çok erken yaşta evlendiklerini, erkekler ise yine erken bir yaşta çalışmaya başladıklarını ifade etmiştir. Bu örneklerde katılımcıların evlilik ve çalışma gibi nedenlerle 13-17 yaşlarında ailelerinden ayrıldıkları görülmektedir. Katılımcılar arasında eğitim fırsatlarına erişim bakımından en dezavantajlı olanlardan çoğunluğun geçinmek için başvurdukları emek biçimlerinin (sanayi veya inşaat işçisi, yaşlı bakımı, kâğıt ve hurda toplayıcılığı, seyyar satıcılık, pazarcılık) kayıt dışı olması, özel sektörde (hizmet sektöründe garson, barmen, temizlik görevlisi) çalışanların ise sık iş değiştirmeleri onların sosyal güvenceden de yoksun olduklarını göstermektedir. Söz konusu katılımcılar temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bu anlamda aile üyelerinin sosyal ve ekonomik desteği ile resmî kurumlardan alınan çeşitli aylıklar ve geçici yardımlar katılımcıların yaşamlarını sosyal ve ekonomik açıdan sürdürebilmeleri için oldukça önemli görünmektedir. Öğrenim düzeyi ortaokul olan 2 kadın (1'i bekar, 1'i evli), 10 erkek (6'sı bekar, 1'i boşanmış, 1'i evli) katılımcı bulunmaktadır. Lise'ye kadar devam eden veya liseye başlayıp bıraktığını söyleyen 25 yaş altı katılımcılar, aile ve arkadaş çevresinden kaynaklanan nedenlerle uyuşturucu madde kullanmaya başladıklarını ve çoğunlukla bu yüzden öğrenimlerine devam edemediklerini belirtmişlerdir. Söz konusu katılımcıların herhangi bir meslek edinmedikleri, barınmak ve geçinmek gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için ebeveynlerinden destek aldıkları görülmektedir. Sabıka kaydından dolayı iş bulamama ve gelecek kaygısı duyan katılımcılar arasında mesleği olmayan ve çoğunlukla özel sektörde geçici olarak çalışmış ortaokul mezunları çoğunluktadır. 2'si kadın (1'i evli, 1'i boşanmış) 2'si erkek (1'i bekar, 1'i boşanmış) 4 katılımcı meslek lisesi, 1 kadın (evli), 2 erkek (bekar) 3 katılımcı düz lise mezunudur. Meslek lisesi mezunu olan erkek katılımcılar öğrenim gördükleri alanla ilgili işletmesine ortak oldukları firmalarda çalıştıklarını ve ekonomik konularının iyi olduğunu

belirtmişlerdir. Düz lise mezunu olan erkek katılımcılar ise ekonomik zorluklar nedeniyle çalıştıkları işle ilgili alanlarda suç niteliği taşıyan eylemleri gerçekleştirdikleri için ceza aldıklarını söylemişlerdir. Düz lise mezunu olan kadın katılımcı önceden özel sektörde güvenceli olarak çalışmıştır ancak emekli olmasına az kalmasına rağmen sağlık sorunları nedeniyle artık çalışmamaktadır. Meslek lisesi mezunu olan kadın katılımcılar ise özel sektörde ve öğrenim gördükleri alanlarda güvenceli olarak çalıştıklarını paylaşmışlardır. Verilerden hareketle eğitim fırsatlarına erişebilmek, meslek edinmenin aynı zamanda güvenceli istihdama dahil olmanın önemli bir koşulu olarak görülmektedir. Diğer yandan -ekonomik gerekçelerle suça yöneldiklerini paylaşan katılımcıların anlatılarında görüldüğü gibi- düzenli bir gelir, ekonomik zorluklarla başa çıkmak için her zaman yeterli olmayabilmektedir. 2 kadın, 1 erkek (evli) 3 katılımcı yüksekokul mezunudur. Yüksekokul mezunu olduğunu söyleyen kadın katılımcılardan her ikisi de boşanmıştır, 1'i emekli diğeri ise özel sektörde güvenceli olarak çalışmıştır ve babasının aylığından yararlanmaktadır. Ancak her iki katılımcı da geçinmekte zorlandıklarını söylemişlerdir. Geçmişte ekonomik gerekçelerle çalıştığı alanda suç eylemine başvuran erkek katılımcı da emekli olmasına rağmen geçim sıkıntısı yaşadığını ve özel sektörde geçici işlerde çalışmak zorunda kaldığını belirtmiştir.

1'i kadın (boşanmış) 3'ü erkek (1'i evli, 2'si bekar) 4 katılımcı üniversite öğrenimlerini tamamlamıştır. Üniversite mezunu olan katılımcılar cezadan önceki süreçte öğrenim gördükleri alanlarda düzenli ve güvenceli olarak çalıştıklarını söylemişlerdir. Öğrenim fırsatlarına erişme konusunda daha avantajlı olan katılımcıların cezadan önce sahip oldukları sosyal (aile ve yakın çevre ile ilişkiler, sosyal ve kültürel etkinlikler bağlamında kent deneyimi) ve ekonomik (güvenceli istihdama erişebilme, birikim yapabilme) koşulların diğer katılımcılara göre daha nitelikli olduğu görülmektedir. Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin veriler; eğitim fırsatlarına erişememenin veya kısıtlı erişimin katılımcıların toplumsal konumlarının dezavantajlı şekillenmesinde oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla eğitim kurumlarına erişememek, öğrenimi yarıda bırakmak gibi deneyimleri katılımcıların hem toplumla bütünleşmesinin hem de istihdam, sosyal güvence gibi diğer kentsel fırsatlara erişmesinin önünde engeller oluşturmaktadır.

Bulguların Kentsel Fırsatlara Erişim Bağlamında Değerlendirilmesi

Saha çalışması aşamasındaki gözlemler ve katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak yükümlülük altındaki söz konusu bireylerin dezavantajlı kimlikleri, sosyo-ekonomik konumları ve kentsel mekânlara erişme ve kullanma biçimleri değerlendirildiğinde; katılımcıların ağırlıklı olarak belirli kentsel bölgelerle sınırlı kaldıkları ve sosyo-ekonomik konumlarından dolayı bu engeli aşmalarının zorluğuna dikkat çektikleri söylenebilir. Aşağıda yer alan alıntıdaki ifadeler bu durumu örneklemektedir:

“...o tarz yerlerde yaşıyorsanız ve ailenin durumu orta sınıftan biraz düşükse zaten hani çarşı kesimi çok fazla görmezsiniz. ...sadece beş altı ayda bir denk gelirsiniz işiniz olursa çarşıya o da işte gelmişken gezelim der gezerdik öyle bir şekilde, sekizinci sınıfa kadar öyle okuduk sekiz bitti sonra işte liseye başladım lisede çarşığı görmeye başladım.” (Erkek 2, Kişisel Görüşme, 28 Ocak 2020).

Burada “çarşı” olarak tanımlanan kent merkezidir. Merkez aynı zamanda alışverişi de akla getirdiğinden “çarşı” ile kapalı alışveriş merkezlerinin bulunduğu, kültürel faaliyetler ve eğlencenin de ulaşılabilir olduğu ve birer ürün olarak sunuldukları modern kapitalist kent ortamları kastedilmektedir. Katılımcıların anlatıları birçoğunun ailesiyle veya çevresiyle olan ilişki ve etkileşim ağlarının zayıf olduğunu bununla birlikte kentin sosyal ve kültürel imkanlarına erişimlerinin kısıtlı olduğunu bu anlamda toplumsal etkileşim düzlemine dahil olmalarının da güçleştiğini göstermektedir. Bulgular katılımcıların kent içi dolaşımlarının ve etkileşim pratiklerinin ceza öncesinde ikamet ettikleri alanlarla ceza süresince ise kamu hizmeti yaptıkları müdürlük ve imza verdikleri karakollara gidiş-gelişlerle sınırlı olduğunu

göstermektedir. Diğer yandan kamu hizmetinde çalıştıkları veya molaya çıktıkları süre içerisinde katılımcıların birbirleriyle olan iletişimleri yardımlaşma, dertleşme, ortak sorunlar karşısında örgütlenme; sorunları dile getirme, kafa kafaya verip çözüm üretme, sorun yaşayana çıkış yolu gösterme, uygulamanın işleyişi hakkında; bilgi paylaşımı, birbirlerine çay-kahve ısmarlama, yeri geldiğinde yol, yemek, barınmak gibi temel ihtiyaçlar konusunda birbirlerine destek olma, birbirlerinin hikayelerine detaylarına kadar hakim olma, tartışanları hemen uzlaştırma, şakalaşma, birlikte şarkı dinleme, bazen özel ilişkiler geliştirme, müdürlük dışında da görüşme gibi daha devam ettirilebilecek birçok ilişki ve etkileşim pratiği geliştirdiklerini göstermektedir. Böylece denetimli serbestlik müdürlüğü bir tür müşterek mekâna dönüşmekte ve yükümlülerin kent hakkı ve kentin kullanım değerine erişmede, sorunları gündeme getirme ve çözüm üretme çabalarına zemin hazırlamaktadır. Bu ilişki ve etkileşim pratikleri aynı zamanda kamu hizmeti cezasının katılımcıların gündelik hayatlarının önemli bir zamansal ve mekânsal dilimini oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Toplumsal hayatın etkileşim düzleminden bir şekilde dışlanmış bir grubun müdürlükte birbirleriyle aktif bir ilişki ağı geliştirmeleri fakat benzer ilişki ağından kendi hayatlarında yoksun olmaları, denetimli serbestlik kurumunun bir eşik potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Benzer şekilde yükümlülerin kamu hizmeti süresince müdürlük içerisindeki ve müdürlük dışındaki toplumsal konuları üzerine eleştirel bir sorgulamaya girişmeleri de yine denetimli serbestliğin bir eşik olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Yükümlüler kamu hizmeti süresince arafta oldukları konularını sorgularken eski kimlikleriyle ulaşmayı hedefledikleri yeni kimliklerine dair izdüşümleri keşfetmektedirler. Böylece ceza süresince deneyimlenen eşikler yükümlülerin hayatlarını yeniden inşa edebilmelerine katkı sağlayabilecek aynı zamanda tekrar suça yönelmelerini engelleyebilecek bir potansiyel içerirken bu yönüyle denetimli serbestliğin hedeflerini destekleyen bir işlev de kazanmaktadır.

Nitel verilerden hareketle katılımcıların birçoğunun kentle kurdukları ilişkinin suçtan önce zaten zayıf olduğunu, suça karıştıktan sonra da iyice yıprandığını söylemek mümkündür. Antalya'da suçla ilişkilendirilen bir bölgede doğup büyüyen ve hala orada ikamet eden katılımcının ifadeleri bu anlamda çarpıcıdır: *“yani bu mahallenin çocukları gündüzleri çarşıya çıkmıyo, geceleri çıkıyo dolaşıyo. Çünkü her yerde iteleniyo kakalanıyo, kötülüyo bunları, onlar da akşamları çıkıyo, yapıcak başka bişeyleri yok”* (Erkek 3, Kişisel Görüşme, 27 Ocak 2020).

Bu ifade kent ortamının çalışma özelinde katılımcılara eşit katılımlı bir etkileşim düzlemi sunmadığını göstermektedir. Bulgulara göre ise zamansal ve mekânsal açıdan bir ceza aralığı olan kamu hizmeti; yükümlülerin ortak sorunlar etrafında biraya gelerek dezavantajlılıklarını fark edip çözüm arayışına girdikleri aynı zamanda da sosyalleşme ihtiyaçlarını giderdikleri alanı açan bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır.

O halde katılımcıların denetimli serbestlikte kamu hizmeti yaptırımı altında çalıştıkları süreç üzerinden kendi hayatlarındaki sorunları da dile getirdikleri ifadeleri yorumlamak önemli görünmektedir. Anlatılardan hareketle kamu hizmeti yapmak, katılımcıların gündelik döngülerini çalışma düzenine göre belirlemeleri anlamına gelmektedir. Yükümlülerin kamu hizmetinde çalışmaları, kendilerinin de belirttiği gibi evden çıkmaya vakit ayıramamalarına neden olurken, ev içindeki pratiklerini de sınırlamakta ve bu yüzden katılımcıların gündelik rutinleri temel ihtiyaçlarını karşılama doğrultusunda şekillenmektedir. Kamu hizmeti yaptırımı altında çalışmanın yükümlülerin hayatlarına bir diğer etkisi de ekonomik harcamalar (ulaşım ücreti ve mesai süresince çay, kahve, yemek gibi kantin masrafları) konusunda ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında kamu hizmetinde yapılan işin niteliğine göre, kişinin -özellikle yaşça ileri ve hastalığı veya fiziksel engelliliği olanların- bedenine de bir yükü olduğu anlatılarda vurgulanmıştır. Katılımcıların tanıklık ettikleri ve paylaştıkları bazı örneklerde kamu hizmetinde çalışmanın maliyetini karşılayamayıp, yeniden suça karışarak tekrar cezaevine gönderilenler olduğu gibi kamu hizmetinin hayatlarına olumsuz bir etkisi olmadığını söyleyen katılımcılar da bulunmaktadır. Kamu hizmeti yapmak, yükümlülerin hayatlarını doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilerken katılımcılar bu süreçle toplumsal konularının kendilerine

sağladığı olanaklar doğrultusunda başa çıkmaktadırlar. Bazı örneklerde ise ceza yaptırımlarıyla sosyal ve ekonomik açılardan başa çıkmakta zorlanan katılımcılar, temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandıklarını bu yüzden de toplumsal hayattan dışlandıklarını hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu örneklerde söz konusu dışlanma deneyimlerinin katılımcıların yeniden suça yönelmelerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu anlamda kentteki dışlanma deneyimi suçun yeniden üretildiği koşulları yaratabilmektedir. Toplumsal hayatın etkileşim düzleminde dışlanan yükümlülerin deneyimleri, müşterek bir kent ortamının önündeki engellerden biri olarak kabul edilebilir.

Demografik niteliklerine göre katılımcılar, okur-yazar olmamak, öğrenime devam edememek, çocuk yaşta evlenmek ve çalışmak, kayıt dışı çalışmak, güvenceli istihdama dahil olamamak, düşük gelir düzeyi, madde bağımlılığı, sabıka kaydı, bedensel sağlığın bozulması ve engellilik gibi çeşitli dezavantajlılıklardan en az birine sahip bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların demografik hikayeleri üzerinden farklı yaş evrelerinde başa çıkmak zorunda kaldıkları dezavantajlılıkların temelleri çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki deneyimlerine dayanmaktadır. Öğrenim görmeme veya öğrenimin yarıda bırakılması bu deneyimlerin başında gelmektedir. Öğrenim fırsatlarına erişimin önündeki bariyerleri, aile kurumunun işlevini yerine getirememesi, ebeveynlerin tutumu ve ailenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısından kaynaklanan dinamikler oluşturmaktadır. Bunlar sosyalleşme süreçleri tamamlanmadan aileden ayrılmak; çocuk yaşta kaçarak veya zorla evlenmek, çocuk yaşta çalışmak, bunlara bağlı olarak çocuk yaşta ebeveyn olmak, çocuk yaşta suçla tanışmak; uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanmak, güvencesiz istihdam piyasasına dahil olmak ve sosyal güvenceden yoksun olmak gibi sosyal sorun niteliği taşıyan deneyimlerdir. Dolayısıyla çocukluk ve gençlik dönemlerinde özellikle öğrenim fırsatlarına erişme konusunda sorun yaşamak sosyal ve ekonomik açıdan çeşitli dezavantajlılıkları da beraberinde getirerek katılımcıların toplumsal konumlarının şekillenmesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Çocukluk ve gençlik dönemlerindeki dezavantajlılık deneyimlerinin etkileri, katılımcıların yaşamının yetişkinlik ve sonrasındaki evrelerinde de farklı şekillerde devam etmektedir. Söz konusu etkiler yetişkinlik ve sonrasındaki evrelerde katılımcıların, arkadaş, yakın ilişkiler veya iş gibi alanlardaki tercihlerinde, kolay ve hızlı yollardan para kazanma, uyuşturucu ve uyarıcı maddelere karşı bağımlılık gibi eğilimlerinde, fiziksel ve psikolojik açıdan yaşadıkları sağlık sorunlarında kendini göstermektedir. Yine bu etkiler doğrultusunda şiddet görme ve şiddet mağduru olma deneyimleri katılımcıların benliğinde ciddi tahribatlara yol açmıştır.

Temelleri yaşamın erken dönemlerinde atılan bu deneyimler katılımcıların yaşam akışlarında çeşitli kırılmalara neden olarak toplumsal konumlarını dezavantajlı bir eksende şekillendirmektedir. Bununla birlikte ileri yaşlardaki katılımcıların dezavantajlı yaşam koşullarıyla başa çıkma konusunda zorlandıkları ve başa çıkamadıkları noktalarda suç niteliği taşıyan eylemlere başvurdukları görülmektedir. Aile yapısından kaynaklanan sorunlara geçim sıkıntısının eklenmesi bireylerin hayatlarını suça yönelme bakımından elverişli hale getirmektedir. Bu yaşam koşullarının dezavantajlılığını katılımcılarla birlikte çocukları da deneyimlemektedir. Anlatılarda çocukluk ve gençlik dönemlerinde nitelikli bir aile ortamından yoksun kalmış katılımcıların çocuklarına karşı kendi ebeveynlerinininkine benzer tutumları sergiledikleri görülmektedir. Yine anlatılarda katılımcıların çocuklarının da öğrenim görmediği veya yarıda bıraktığı, erken yaşta evlendiği veya çalıştığı örneklerin yanında katılımcıların ebeveynlik ilişkisi geliştiremediği örnekler de bulunmaktadır.

İleri yaşlardaki katılımcılardan suçun hayatlarına arkadaş çevresi ve ekonomik koşullardan kaynaklanan sebeplerin birbirine eklenmesiyle dahil olduğu örnekler katılımcıların yaşadıkları kayıpları ortaya çıkarmaktadır. Sabıka kaydı ceza sonrası gelen bir bariyer işlevi görerek bireyin sahip olduğu mesleği devam ettirmesinin önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Sabıka kaydı bireyi bildiği mesleği icra etmekten alıkoymakta ve ekonomik açıdan zorlanan birey suç niteliği taşıyan eylemlere başvurabilmektedir. Bu da bireyi sorunlu arkadaş çevresi ile tanıştığı suç eylemine yönelterek kısır bir döngüye hapsetmektedir.

Mesleklerini icra ettikleri dönemlerde tatmin edici kazançlar elde ettiklerini paylaşan katılımcılar, sabıka kaydının oluşmasıyla bu kazancı bir daha elde edemeyecekleri kaygısıyla hayata olan güvenlerini yitirdiklerini ifade etmişlerdir. Görece daha avantajlı bir toplumsal konumda olan katılımcıların yaşam koşullarına ilişkin anlatılara bakıldığında aile desteği, öğrenim fırsatlarına erişim, meslek ve sosyal güvence sahibi olma, yakın çevreyle nitelikli etkileşim kurabilme gibi sosyal ve ekonomik olanaklara sahip oldukları görülmektedir. Söz konusu olanaklar katılımcıların kentle ilişkilene ve toplumsal bütünleşme süreçlerini olumlu açıdan etkilemektedir. Bu anlamda katılımcıların kent deneyimleri ve gündelik hayat rutinleri de kentsel fırsatlara erişim olanakları sayesinde toplumsal hayata dahil olmaları açısından daha eşit bir düzlemde şekillenmektedir. Buradan hareketle bireylerin yaşamlarının erken dönemlerinde kentsel fırsatlara erişebilmeleri toplumsal bütünleşme açısından bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Suça yönelme ve suç tekrarını önleme konularında ise ceza yaptırımlarının işlevsel olabilmesi için bireylerin kentsel fırsatlara erişimlerini destekleyecek uygulamalar içermesi gerekmektedir.

SONUÇ

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen anlatılar; katılımcıların suç ve ceza deneyimleri etrafında şekillenen hayat hikayelerini içermektedir. Anlatılarda, doğrudan veya dolaylı olarak suç eyleminin gündelik hayata dahil olması ve yakalanmayla başlayan ceza süreci ile katılımcıların yaşam akışlarında² oluşan kıvrımlar ve kesintilerin önemli dönüşümleri beraberinde getirdiği görülmektedir.

Her bir anlatı kendine has ve özgü olsa da yükümlü olmaya ilişkin benzer deneyimleri de görünür hale getirmektedir. Bu deneyimlerin içerisinde “baş etmek” yükümlülerin yeniden yapılandırmaya zorlandıkları gündelik hayatlarında, pratiklerini temellendirdikleri bir eylem kategorisi olarak ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra modern toplumlarda gündelik hayat, zaten birey için başlı başına baş etmek durumunda kaldığı çeşitli deneyim süreçlerini içermektedir. Suç ve cezanın dahil olduğu bir gündelik hayatta ise baş etmek; mücadele verme ve üstesinden gelme çabalarıyla örülü bir eylem olarak kalıplaşmaktadır. Denetimli serbestlik altında kamu hizmeti yapmak; yükümlü birey için gündelik hayatını sürdürdüğü özel ve kamusal alanlardaki tüm pratiklerini gözden geçirmek ve sorgulamak aynı zamanda da denetim yaptırımlarıyla uyumlu hale getirmek anlamına gelmektedir. Bu bağlamda denetimli olmak tam özgürlük ve tam kapatılma arasında deneyimlenen bir ceza biçimidir. Yükümlü, cezasının içerdiği tüm yaptırımlarla kuralların gerekliliklerine uygun davranıp davranmadığıyla ilgili bir denetim ve takip sürecinde olduğu için mevcut yaşamına toplumsal hayat içinde devam ediyor olsa da özgürlüğü, söz konusu uygulamalar doğrultusunda kısıtlanmaktadır. Yükümlünün kural ihlali yapması ve bunda ısrarcı olması durumunda ise denetim sürecinin sonlandırılarak yükümlünün kapalı ceza infaz kurumuna gönderilmesi gündeme gelebilmektedir. Denetimli serbestliğin yükümlüyü toplumla uyumlu hale getirerek toplumsal hayata kazandırma amacı tam da bu aralıkta işlemektedir.

Katılımcılar, denetimli serbestlik cezasını deneyimledikleri süreçte gündelik hayatlarını yeniden inşa etmeye çalışırken toplumsal konumlarından kaynaklanan çeşitli dezavantajlılık durumlarıyla yüzleşmektedirler. Bu dezavantajlılıklar yaşam koşullarını ağırlaştırdıkça yükümlünün cezanın yaptırımlarıyla baş etme gücü de eksilmekte ve yükümlünün toplumla olan bağları güçlenmek yerine zayıflayabilmektedir. Suç davranışının toplumla olan bağların ve topluma olan aidiyetin zayıfladığı durumlarda olduğu bilgisi hatırlandığında söz konusu durumlarda, denetimli serbestliğin rehabilite etme ve suçun önüne geçme konularında yetersiz

² Yaşam akışı terimi bu çalışma özelinde Giddens ve Sutton'un (2016) bireysel hayatlar üzerindeki toplumsallığın izlerini ortaya koymaya çalıştıkları yaklaşımlarına atıfla kullanılmaktadır (s. 345-356, 1089).

kalacağı öngörülebilir. O halde ceza uygulamalarının toplumsal konumlarından kaynaklanan dezavantajlılıkları dikkate alarak yükümlülerin kentsel fırsatlara erişimlerini destekleyecek programları da içermesi oldukça önemli görünmektedir.

Denetimli serbestlik aşaması yükümlüler için salt bir özgürleşme mücadelesini içermektedir. Ancak anlatılarda derinleştikçe görüldüğü gibi bu mücadele, cezalandırma stratejilerinin amacından bağımsız bir şekilde bir eşik deneyimine dönüşerek yükümlü bireyin sahip olduğu olanakları da sorgulamasına ve bu doğrultuda kendi yaşamı için belki daha önce düşünmediği bir hak ve eşitlik arayışına dönüşebilmektedir. Dolayısıyla gündelik hayatın yeniden inşası dışarıdan bir müdahaleyle başlamış olsa da -ceza yaptırımları ve kurallarının bağlayıcılığı etkisinde- ceza sürecinde yükümlü, yüzleşme ve sorgulama pratikleriyle birlikte gündelik hayatını eskisinden daha iyi hale getirmek için, toplumsal konumunun ona sağladığı olanakları ve sağlayabileceklerini de gündemine alarak toplumsal hayata dahil olma mücadelesine girmektedir. Katılımcıların ceza yaptırımları etkisinde şekillenen kent deneyimleri ise çalışma özelinde bu mücadelenin zemini olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcıların anlatılarından hareketle cezayı deneyimleme sürecinde özellikle yaşadıkları yakın bölgeden olmak üzere müşterek kentsel mekânların toplumsal bütünleşme anlamında hayati olduğu anlaşılmaktadır. Müşterek mekânlar aynı zamanda kentin fırsatlarına erişebilemenin, sosyal rehabilitasyon ve bütünleşmenin mekânları olma potansiyeli de taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, Beşinci Bölüm Birinci Kısım Madde 81/1. (2021, 10 Kasım). Resmi Gazete (Sayı: 31655). 10 Ocak 2023 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/11/20211110-1.htm> adresinden alındı.
- De CERTEAU, M. (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi I Eylem, Uygulama ve Üretim Sanatları*, [(L. A. Özcan, Çev.)]. Ankara: Dost Kitabevi.
- DEMEZ, G., TUNCA, T. & CANKURTARAN, S. (2018). Kent ile Bütünleşme ve Kent Ekolojisi Anlamında Ceza Uygulamaları: Antalya'da Denetimli Serbestlik, B. Koçakoğlu vd. (Ed.) içinde, *Antalya Kitabı I Selçukludan Cumhuriyet'e Sosyal Bilimlerde Antalya*, 1 (s. 1096-1103). Antalya : Antalya Büyükşehir Belediyesi.
- GIDDENS, A. & SUTTON P.W. (2016). *Sosyoloji* [(M. Şenol, Çev.)]. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- HARRIS, C. D. & ULLMAN, E. L. (2002). Kentin Doğası. B. Duru ve A. Alkan (Ed.) içinde, *20. Yüzyıl Kenti*, (s. 55-76). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- HARVEY, D. (2015). *Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, [(A. D. Temiz, Çev.)]. İstanbul: Metis Yayınları.
- HARVEY, D. (2016). *Kent Deneyimi*, [(E. Soğancılar, Çev.)]. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- HESS, R. (2014). Fransızca Dördüncü Baskıya Önsöz Henri Lefebvre ve Mekân Düşüncesi. H. Lefebvre içinde, *Mekânın Üretimi*. (s.9-19). [(I. Ergüden, Çev.)]. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- LEFEBVRE, H. (2012). *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*, [(I. Ergüden, Çev.)]. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- LEFEBVRE, H. (2014). *Mekânın Üretimi*, [(I. Ergüden, Çev.)]. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- LEFEBVRE, H. (2016). *Şehir Hakkı*, [(I. Ergüden, Çev.)]. İstanbul: Sel Yayıncılık.

- PARK, R. E. & BURGESS, E. W. (2016). *Şehir Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*, [(P. K. Kayalığıl, Çev.)]. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- STAVRIDES, S. (2018a). *Kentsel Heterotopya Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru*, [(C. Saraçoğlu, Çev.)]. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- STAVRIDES, S. (2018b). *Müşterek Mekân Müşterekler Olarak Şehir*, [(C. Saraçoğlu, Çev.)]. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- TURHAN, F. VE ALTIKAT, A. (2016). Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (2), s. 1-46. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sduhfd/issue/22976/245785> adresinden erişildi.
- WACQUANT, L. (2012). *Ruh ve Beden Acemi Bir Boksörün Defterleri*, [(N. Ökten, Çev.)]. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- WACQUANT, L. (2013). İleri Marjinallik Çağında Bölgesel Damgalanma. Ö. Aytaç, S. İlhan (Ed.) içinde, *Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek*, (s. 125-142). Ankara: Birleşik Kitabevi.
- WACQUANT, L. (2015). *Kent Paryaları İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi*, [(M. Doğan, Çev.)]. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- WIRTH, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme. B. Duru ve A. Alkan (Ed.) içinde, *20. Yüzyıl Kenti*, (s. 77-106). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.